

Воротін, В.М. Проданик / Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 2019. - № 1. – С. 95-102.

3. Панов А. В. Територіальний устрій Франції та Італії – уроки для України : Монографія / ПП „АУТДОР-ШАРК”. – Ужгород, 2015. – 126

4. Vorotin V. Ye., Romanenko Ye. A., Shchokin R. G., Pivovarov K. V. Improving the organizational and legal mechanism of state economic management: the european experience for Ukraine. Financial and credit activity: problems of theory and practice. - 2018. - 3 (26). - p. 368-376.

*Головатий Микола Федорович,
доктор політичних наук, професор,
Міжрегіональна академія управління персоналом (Київ, Україна)*

ПАРАДИГМАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ І СУСПІЛЬСТВ І НАЦІОНАЛЬНЕ БУТТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

1. Провідною особливістю розвитку сучасних держав є перехід від постіндустріального стану до інформаційного. При цьому, загалом, є дві основні тенденції, притаманні розвитку сучасних держав і, навіть, цивілізацій. Перша – глобалізаційна тенденція. Вона спричиняє помітну уніфікацію людства, його, далеко не позитивну, інтернаціоналізацію. Друга – диференціація культурно–духовна. Вона пов'язана з мультикультурністю, регіоналізацією народів, націй. Доля другої найпомітніше пов'язана з Україною, де є все: максимальна можливість самоідентифікації українства, усіх, навіть великих етносів; досить потужні відцентровані, регіональні процеси; болісний пошук власної моделі державотворення. «Питання української державності, самостійного політичного життя, - писав ще у минулому столітті Володимир Старосольський, видатний український етнополітолог, соціолог, історик, теоретик права, - зв'язане історично з питанням суспільного положення українського безпосередніше і тісніше, ніж у котрій іншій національній спільноті» [7, с. 1]. Посилаючись на роздуми Ж. –Ж. Руссо Старосольський нагадує, що для великого руху нації до дійсно революційних перетворень, вкрай необхідна спільна воля, яка виростає із спільного інтересу. Без них, вважаємо ми, навіть унікальні, героїчні, трагедійні Майдани, як сплески волі все ж невеликої кількості представників нації, ніяких позитивних результатів не дадуть. Суспільство, яке роз'єднане розбіжністю інтересів, прогресивно розвиватися фактично неспроможне. Звідси, до речі, виростає пріоритет духовних над матеріальними інтересами людства.

2. Впродовж майже всього ХХ ст. в суспільному житті і соціально-гуманітарних науках ключовим об'єктом суспільного розвитку і аналізу було суспільство. З кінця ХХІ ст. домінуючим центром осмислення і пояснення фактично усіх соціальних процесів стає людина. Як вдало стверджує політолог В.Козьма, «антропоцентризм стає головною парадигмою вітчизняної політики – філософської думки» [3, с. 47]. Антропоцентрична парадигма в поясненні сучасності людини, її роль і призначення у житті великих соціумів принципово важлива тим, що на перший план виходять не прагматичні, матеріальні засади і характеристики людини, її інтереси і потреби, але духовно – моральні, гуманітарні цінності. Ми ніби-то повертаємося до епохи романтизму початку 1820–х рр., що породив фактично нове людинознавство. «Як певний напрям, як теоретична концепція світобачення, - осмислення світу, - пише В. Шейко, - романтизм протиставив просвітницькому механістично-раціоналістичному розумінню світу, його «бездушній розсудливості» культ почуттів і творчого екстазу, любові, відчуття природи через органічне злиття з нею, релігійність переживань, ідеалізацію минулого. В Україні романтична тенденція тісно переплелася з процесами пробудження національної самосвідомості. Сама доба романтизму дала поштовх теоретичній, філософській розробці національної ідеї» [8, с. 10]. Нині і в Україні, як багатьох інших, особливо європейських країнах, маємо помітне повернення до таких нематеріальних, але духовно – моральних цінностей як мова, культура, віра, демократія і т. ін., що є основою далеко не вітальних потреб сучасної людини. Серед цих цінностей на перше місце природно виступили права і свободи людини, а виміром (еталоном) добротного життя постають різноманітні індекси людського щастя.

3. В контексті з вище викладеним, у багатьох країнах, навіть в умовах мультикультуралізму, формуванню так званої «людини світу» все більше «просинається» національне буття народу. З одного боку, як зазначав великий філософ сучасності Г. Гегель «Людина має силу тому, що вона людина, а не тому, що вона єврей, німець, італієць, католик, протестант та ін.» [1], а з іншого – маємо в ХХІ столітті надто помірний прояв національного характеру, як суб'єктивного духу великих груп людей. Події останніх двадцяти років історії України – Українські майдани, зокрема, наочно підтверджують цю сентенцію. Інша справа, що «Національне буття далеко не обмежується національним характером, де домінуючими є усталені психологічні риси народу, та і сам національний характер ніколи не був і не залишається сталим, незмінним, бо у національному бутті тісно поєднуються багато компонентів: умови і спосіб життя; характер і особливості

життєдіяльності; вплив інших культур на життя окремого народу і т. ін.» [2, с. 22]. Підкреслимо, що подібний потужний духовно – культурний шок у різний спосіб пережили фактично усі нові країни Європи і країни – колишні союзні республіки СРСР.

4. Світове національне буття українства нині переживає складні часи трансформації. У передмові до маленької, але виразної книжечки Є. Маланюка «Малоросійство» доктор філологічних наук, професор Григорій Клочек, на наш погляд, найбільш вдало діагнозує процеси розбудови Української держави саме у роки нашої незалежності: «Протягом двох перших десятиліть нашої державності, - пише він, - ми борсалися у трясовині малоросійства, і кожна наша спроба якось вирватися із неї закінчувалася невдачею. Усе йшло не так, як мало б іти. Притлумлений національний інстинкт – це не лише ослаблена політична воля, але й ослаблений емоціональний інтелект, і разом з ним – і ослаблена мрія, відсутність візії майбутнього. В усіх наших розмовах про нову, красиву, багату і європейську Україну» немає якогось конкретизованого бачення цієї України, тобто немає побудованої на конкретиці опредмеченої Мрії, котра володіла б притягальною силою і надавала нашим помислам і діям рішучої енергії [Там само, с. 20].

В контексті з вище викладеним, нагадаємо, що нині, однією з актуальних проблем суспільства буття, в тому числі і українства, є творення так званих політичних націй, тобто великих людських соціумів без поділу на релігійні, ідеологічні та інші ознаки. Зрозуміло, можна мати державність і такого, образно кажучи штучного зразка, коли усі вважаються громадянами однієї, спільної країни конституційно, територіально, ситуаційно, але не за покликом крові, як українці, поляки, німці, представники інших саме національних, а не штучних держав. Про це варто пам'ятати хоча би тому, що українство, саме і є українством, а не інша нація за своїми етновитоками, кровоспорідненістю. І скільки би суспільства не прогресували, не глобалізувалися, поки що це та найперша ознака, від якої просто так, комусь на догоду зовсім неможливо відмовитися. Це зробити абсолютно нереально. «Малоросійство – писав у 1959 році Євген Маланюк, - наша історична хвороба (В. Липинський називав її хворобою бездержавності). Ні часові довгі застрижи (уколи ред.), ні навіть хірургія – тут не можуть. Її треба буде довго – довгі десятиліття ізживати» [Там само, с. 31].

Спроби утворити сенергетичні, штучні суспільства, де в основі є не етнічні фактори, не кровні зв'язки і союзи, мали місце і у ХХ столітті. Та навіть «великому реформатору» і «демократу» М. С. Горбачову так і не вдалося створити своєрідну «ліберально – громадянську імперію», або «совецьку націю», хоча США, Заходу,

окремим країнам його боротьба у цьому плані з великим тоталітарним монстром – СРСР, була досить вже до вподоби. Можна спробувати пояснити, чому реформаційний шлях не було обрано і не взяв гору у перебудові СРСР на демократичних засадах, а в результаті відбувся розвал величезної імперії. Це окрема проблема, що потребує серйозного аналізу і роздумів. Та і написано з цього приводу немало. Підкреслимо найголовніше: національне буття далеко не обмежується національним характером, де домінуючими є усталені психологічні риси народу, та і сам національний характер ніколи не був і не залишається сталим, незмінним. Бо в національному бутті тісно поєднуються багато компонентів: умови і спосіб життя; характер і особливості життєдіяльності; вплив інших культур на життя окремого народу і т. ін.. Однак найхарактерніші риси й ознаки етносу були і є живими за будь яких обставин. Наше сучасне українське буття підтверджує цю тезу.

Тут важливо інше. Розмірковуючи над психологією народу, великий гуманіст Н. Макіавеллі в праці «Государ» розмежовує «народ» і «натовп». До першого відносить найсвідомішу частину громадян. Крім того, за його думкою, існує «народ вільний» і «народ розбещений». Останній з'являється і поступово збільшується кількісно, коли народ довго терпить тиранію, знуцання. У нас такого знуцання, мабуть було чи не найбільше з усіх народів світу. «Нація – писав В. Липинський, - реалізація хотіння до буття нацією. Коли нема хотіння, виявленого у формі ідеї – нема нації»[4, с. 387]. За усіх найяскравіших ознак і характеристик, можна все ж твердити, що по справжньому, як цілісність українська нація за століття так і не сформувалася.

Нині замість «нація» у її етноісторичному, етнополітичному і інших сенсах, як зазначалося, активно пропагандується термін (поняття) «політична нація». Не вдаючись у детальний аналіз цього феномену (сукупність громадян країни незалежно від їх етнічного походження, віри і т. ін.) наведемо думку видатного соціолога російського походження Петерима Сорокіна, який писав: «У цю філософську ідіому (політична нація – М. Г.) можна виснути будь – який зміст, зокрема і Бога, і сатану»[6]. Зрозуміло, бездержавне, позадержавне існування століттям української нації формувало і відповідний позадержавний менталітет, психологію. Така нація, як свого часу вказував Д. Донцов – не просто недержавна, не політична нація, але просто об'єднання на основі спільного походження. Нам би потурбуватися про те, аби у майбутньому на українських теренах не отримати таку людність.

5. Радикальних змін держав і суспільств можна досягти лише тоді, коли третина і більше людей по – новому навчені і виховані на інших ідейно – гуманістичних засадах. Отож з перших років незалежності

України найважливішою домінантою розбудови власної державності очікувано повинні були стати наука, освіта, культура (духовність). Не стали...І це тоді, коли усім зрозуміло, що без зміни ціннісних орієнтацій, свідомості великої кількості людей (вчені називають її позитивною критичною масою) ніякі соціально – економічні, інші перетворення, реформи здійснити абсолютно неможливо. Це означає також і те, що до проблеми «недосконалої» української нації не варто підходити на примітивному, кухонному, публіцистичному і т.ін. рівні, кепкуючи, мовляв, у нас багато дурнів, а тому знаходимося у ситуації безвихідно патовій. За усіх обставин, скільки б тих недолугих людей не було (вони є скрізь), маємо не просто поважати свою історію, культуру, традиції, свій народ, але й серйозно перейматися тим, як зробити себе і оточуючих кращими. За іншої ситуації важко сказати, чи має людина іншого гатунку взагалі належати до свого народу, чи її цей народ.

6. У кожного народу є його достойні провідники, кращі люди, але є і звичайні, сумлінні трудівники. Є, і це природно, певна частина гірших, байдужих, бездуховних. Орієнтуємося на кращих, найдостойніших, збільшуємо їх кількість. Бо без освіченості, громадянського сумління, високої політичної культури, національно-політичної свідомості не лише втратимо тисячолітні надбання наших пращурів, попередників, але і власну долю, долю своїх дітей і онуків.

Сьогодні бачимо, що не лише незалежна й післямайданна ейфорія, сподівання (2004, 2014 рр.), що все, мовляв тепер буде краще, фактично пройшли. Чому? Немає в країні цементуючого ядра людей, яке не лише робить незворотними позитивні державотворчі процеси, але забезпечує справжнє майбутнє держави. Як не парадоксально, а треба не лише дискутувати навколо національної ідеї, вона, ця ідея – проста, - маємо творити суспільство, де людина житиме щасливо, безпечно, комфортно, не боючись за майбутнє дітей і онуків. Маємо дбати про зростання індексу щастя, створити позитивну критичну масу свідомих і патріотично налаштованих людей, які дбатимуть не лише про себе, а й про свою державу. Свого часу це усвідомили французи, німці, англійці, врешті, зовсім недавно наші найближчі сусіди поляки. То чим ми гірші, другорядніші, ущербніші? Хіба ми не маємо усіх засад і потенцій стати кращими, досконалішими? Ми і повинні їх сповна використати.

Підкреслюємо: етнічна, політична самоідентифікація великої групи людей, про що йшлося, то не просте єднання душ і сердець. Як виразно висловився відомий український шестидесятник, дисидент Іван Багряний, «щоб здобути незалежність великій чисельно нації, треба щоб вона того хотіла і треба, щоб за ту незалежність боролися не маленькі політичні гуртки, а великі мільйони народу, нації, свідомої

себе і своїх і своїх національних інтересів. Але якщо такої нації нема, якщо вона обернена в «дике поле», має мертву національну думку, то перед таким фактом треба б тільки повіситися". Песимістично звучить? Значною мірою, так. Але ж у І. Багряного є і ті слова, якими вважаємо за можливе звершити наші роздуми. Він пише: « І тоді, коли визвольна боротьба українського народу закінчиться тріумфом, - а вона таки закінчиться тріумфом, бо ми здібні об'єднуватися проти наступу ворога у суспільний фронт, - тоді ми самі, ті з нас, хто лишиться живий після великих майбутніх боїв, з гордістю згадаємо ці скорпіонячі роки біди і поневірянь, в яких ми все-таки не зломилися» [2, с. 35]. Дожити б до оттих днів. Хочеться і треба було би.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гегель Г. Философия истории// Сочинения. Т. 8. Москва: Основы. 1996. 491 с.
2. Головатий М.Ф., Дмитренко Г.А., Солодков В.Т. Оздоровлення нації в об'єктиві науки, або Доля України: як її зміни: науково-публіцистичне видання, 2-ге видання, доповнене. Київ: ДКС-Центр. 2019. 272 с.
3. Козьма В.В. Особистість і політика: між традицією і модернізацією. Київ: Видавництво ТОВ «Альфа-ПК». 2019. 328с.
4. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Берлін. 1924. 452с.
5. Маланюк Є. Малоросійство. Київ: Український пріоритет 2015. 48 с.
6. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. Москва: Прогресс. 1992. 157 с.
7. Старосольський В.Й. Теорія нації/ Передм. О.І. Кресіної. Нью-Йорк; Київ: Наук.Т-во ім. Т. Шевченка: Вища школа.1998. 157 с.
8. Шейко В.М., Александрова М.С. Культура та цивілізація в історично-культурній думці України в добу глобалізації: Монографія. Київ: Інститут культурології АМУ. 2009. 312 с.

*Дністрянський Мирослав Степанович, д-р географічних наук, проф.,
Чайка Ірина Мирославівна, аспірантка,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ СІЛЬСЬКОГО РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ УТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Сільське розселення України на 1 січня 2019 року формували 27207 сіл та 1170 селищ (усього 28 тисяч 377 поселень) [3]. Але